

Батько

Роман Іваничук

Це було в ресторані на вокзалі. Дід Панас хотів повечеряти. Довго не рішався заходити з бесагами, бо там грала музика, а за столами сиділо, як він думав, саме начальство. Але треба було щось теплого з'їсти. Зняв капелюха й поклонився швейцарові.

— Можна?

Тоді зайшов.

Роздивлявся, де б сісти. Коли почув, що хтось його кличе. Це старий знайомий — Марко. Колись разом на сплавах працювали. Радісно було його побачити через багато років.

Пили пиво з нагоди зустрічі.

Марко розпитував про життя, Панас скупко відповідав.

— А як діти?

— Одна була, Оленка, та й то...

— ?

— Поїхала вчитися до Львова. А тут війна... Довідався від людей, що німці забрали. Так і не вернулась.

Пиво випили, а до котлет не доторкались.

Панас витяг люльку.

— Кури цигарки.

— Це можна.

Марко знову замовив пива.

— А може ще й повернутись. Отак часом нема, нема та й диви...

— Та де там...

— А все може бути.

Обидва не вірили, але обом хотілось так говорити.

— Десь у Коломиї, — це вже Панас, — вернувся отак син до батька. Через дванадцять років, а вернувся.

— А я що кажу.

— Той, говорили, мав лише п'ять років, як пропав.

— А твоя?

Дід Панас задумався, пригадував.

— Тепер була б така, як ця, — показав на молоду жінку за сусіднім столиком. На хвилинку зупинив теплий погляд на її вродливому обличчі. Потім вийняв з бесаг пляшку.

— Я їду від сестри, а вона мені цеї слив'янки на дорогу.

— То повіз би додому.

— Не маю нікого. Одні стіни...

Розливав у чарки і — по скатерті.

— Якби отак вернулась, то скликав би все село та й напоїв би до безпам'яті.

— Пийте, куме.

— Дай боже!

Дід Панас думав, яке б то було свято й тішився. Питався, скільки дітей у Марка. Аж четверо, дякувати богу.

— А в мене була одна, як палець... Пийте, куме, — припрошував, як у себе дома на празнику.

— Та й така файна була, як ця...

Жінка всміхнулася, а Панас думав, що це до нього і тому через стіл поклонився. Вона здивовано знизала плечима і щось зашепотіла до свого сусіда.

Панас говорив, чи, може, тільки думав:

— Я лиш одне їй наказував: учися та й учися. В школі її завжди хвалили. А книжки такі мудрі читала, що я з них нічого не розумів.

Наливав чарку за чаркою і пив. Не чув навіть, коли Марко розплатився і пішов на поїзд.

— А якби отак це була Оленка? Попросив би її за стіл та й спитав, чи вона пам'ятає свого тата. Або ні. За всі гроші, що тут має, купив би їй хустину.

Вже не пив, а тільки дивився на молоду жінку й уявляв, що це його донечка.

— Отже, подарував би їй хустину. Та що — хустина! Вона, напевно, і не носить хусток. Бо ж у місті виросла. Але він нічого більше не міг би сьогодні їй купити. Таку в пасочки, з довгими тороками він бачив на вокзалі в ларку. От візьме та й купить. Зложить гарненько, підійде до столика та й скаже: "Не знаю, чия ви, але в мене була така Оленка, то візьміть собі". Та й усе.

Уявляв і навіть почав вірити, що буде так: вона дуже здивується, потім схопиться із-за столу й скрикне:

— Таточку, та це я!

Тоді він забере її додому. Тоді скличе все село й справить таке свято,, якого ще ніхто не бачив.

А молода жінка дивилася на нього. Дідові Панасові здавалося, що навіть дуже пильно дивиться, ніби пізнає. Що таке? В очах почало прояснюватися від хмелю. Панас побачив на її обличчі прикмети своєї дочки: так само посередині волосся проділ, кругловида, ямочка на підборідді... Хотів схопитися і скрикнути: Це я, я! Батько! Але не смів, не був певний, що це Оленка. Найкраще буде зробити так, як задумав. І то вже. Хитаючись, бо від слив'янки дуже шуміло в голові, вийшов у вестибюль. Знайшов ларьок. Купив — таку в пасочки, з довгими тороками. Вертався швидко, спотикаючись на чийсь клунки. Але за столом вже нікого не було. Цього не ждав дід Панас. Це було так, ніби хтось останню дошку витягнув з-під нього на хисткому мості. Це було так, ніби з грудей хтось вийняв серце й щось холодне поклав замість нього. Знав: не було тут Оленки, то ж не було й жалю. Тільки в грудях гуляла порожнеча після останньої ілюзії.

У руках — хустина. Це все, що залишилось для нього, хіба ще одна сльоза зі всього

його багатства блиснула, горошинкою скотилася по сивому щетинястому обличчі... Та й вона загубилась солоним присмаком у куточках уст.

Грицьків Новий Рік

Образок

Сніг спочатку маленькими, як комашня, а дедалі більшими і врешті лапатими клаптями ліпив Грицькові в лице. Дороги не стало видно, весь світ злився в якесь безкрає, темно-біляве море. Зупинився, помахав руками, щоб зігрітись. Праворуч чорнів грубими стволами буковий ліс, ліворуч — сіра темрява.

Човпав далі снігом і пригадував собі незвичайний сьогоднішній день. Ще вчора Ганнусенька Дмитришина позичила йому червоного галстука. Вона — четвертокласниця, на новорічне свято може й киптар надіти, а він один з першого класу прийде, як справжній піонер.

Вранці Грицько прокинувся від дуже білого світла. Глянув у вікно — весь садок, мов у яблуневому цвіті. Навпоперек — заячі сліди. Зірвався, хлюпнув у лице прогрітою водою з діжки, втерся рушником, швидко випорожнив кухлик молока і наспіх одягнувся в кожушок.

— Я вже пішов, мамо.

Біг дорогою зигзагом від рова до рова, залишаючи перші сліди на снігу. Від хати голови сільради аж до дороги провисла мало що не до землі покрита колючим інеєм антена.

— Казав тато, що коли такий іній, то врожай буде добрий, — подумав Грицько. Постояв хвилину, завагався. Хотілось струсити іній, щоб дріт не обірвався, та й жаль було робити шкоду урожаєві. Як обірветься дріт, то не буде говорити радіо, як стрясе іній, може не вродити жито.

Потряс тичкою, і маленькі шпильки інею посипались на землю.

— Ще б спав! — гукнула за його спиною прибиральниця школи Настя.— Бродить зранку чогось по снігу.

— Вуйно Насте, а у вас є корова?

— Ну, то й що?

— То вона сьогодні вночі буде говорити?

— Хто це тобі казав?

— Тато. Ну, буде?

— А ти піди та й послухай.

Гайвороння з криком пролетіло над головою.

— Якби я мав рушницю, то всіх би їх перестріляв! — і Грицько покотився, як клубок, по дорозі.

— У-у! У-у-у!

Здоганяв чийсь сани.

— Стійте, вуйку, стійте! — кричав на весь голос.

— Чого, загубилося щось?

— Стійте!

Замівши круто півдороги, коні зупинились.

— Вуйку! — відхекувався Грицько. — А підвезіть!

— Іди геть, шибенику! — розсердився дядько і цвяхнув батою. — Оріся он хвора, по лікаря їду... — і рвонув коней.

Грицькові стало раптом гірко. Це ж батько тієї Орісі, що сидить з ним на одній парті. Згадав — і тьохнуло в грудях. І Грицька ніщо вже не тішило: ані білий сніг, ні заячі сліди по городах, ні намиста інею на гілках.

Але в школі смуток трохи розвіявся. Там стояла прибрана ялинка, блищали на ній іграшки, і свічки були прикріплені на гілках наготові. Грицькові аж дух запарало від нетерплячки побачити, як то буде виглядати ялинка, коли в класі стане темно, а свічки засвітяться. А він продекламує "У лісі, ой, у темному" і чим голосніше, тим буде краще. Та знову йому пригадалась Оріся. І знову відлетіла радість.

Прийшов учитель Іван Юхимович.

— Ти вже на ялинку, Грицьку? — спитав він привітно.

— Вже.

— Рано дуже. Але нічого, будеш мені допомагати.

І Грицько незчужся, як повечоріло. Стругав смечину, тикав гілки за портрети, різав ножицями лубкий папір на великі квадрати.

— А це нащо?

— Побачиш, Грицьку.

Іван Юхимович відкрив паперовий мішок, повний пакуночків з цукерками й печенням.

— Гі-і-і, — заіскрились очі у Грицька.

— А це подарунки діда Мороза. Кортить побачити? Що ж, бери тепер, щоб слинка не текла. Грицько несміливо взяв подарунок і подякував. Та щось у маленькому серці захлюпотіло й теплом розлилося в грудях. Оріся дуже хвора й на вечорі не буде, і подарунка не дістане. Йому стало дуже жаль Орісі. Загорнув пакуночок і задумався.

Надворі смеркало. Густішало повітря. Кричало гайвороння на сніговицю. До школи почали сходитися батьки і діти. Грицько спробував повторити слова вірша, але перед очима стояла Оріся. Така червона від гарячки, а мама плаче...

Діти вже прибирались до хороводу. Зараз погасять світло й засвітять ялинку. Хтось прикручував гніт у лампі.

Грицько аж зморщив чоло. Кинувся до вікна — там уже колихалася над снігом темрява, кинувся з коридору в клас — там горіла вогнями ялинка, й розтоплене золото капало з неї на підлогу. Так гарно, а Орісі нема. Билося серце, як спіймана пташка.

Повернувся і шурхнув надвір. Холод і темрява хвилиною вдарили в обличчя.

Страшно...

На шиї галстук, мов мак. "А ти, Грицьку, вже піонер, — скаже Оріся. — Піонер, а боїться".

Та де там боїться, тільки то далеко, а він має декламувати вірша.

Та й що Іван Юхимович скаже?

А хіба то далеко? Через царину на одній нозі. Фі-і! А Оріся бідна засміється і їй стане відразу легше. А батько Орісин скаже: "То ти таки чемний хлопчик". Грицько тоді відповідь: "Бо я піонер. Дивіться на галстук, коли не вірите".

І, натиснувши шапку, Грицько помчався щодуху, міцно тримаючи під пахвою пакуночок з цукерками.

На царині свистів по заметах колючий вітер. Грицько біг навпростець, бо дороги й так не було. Раптом зупинився.

— А що, як батько Орісин знову розсердиться і скаже: "Що тобі до моєї Орісі, шибенику?" Тоді Грицько відповідь: "А я, вуйку, не до вас. Я Орісі цукерок приніс, бо в нас Новий рік і всім дають подарунки. А ви, як хочете, візьміть одну та й не кричіть".

І далі почовпав снігом. Ще один ярочок пройти, а там уже близько. Але чомусь ярка нема. йшов, перевалюючись з боку на бік.

Враз — шу-ф-ф! — і повний рот снігу, й нема чим дихати. Грицько пірнув у замет, як у пір'я. Опинився аж на дні балки. Обтрушувався, віддихувався і... ахнув. Пакуночка не було. Пробирав шукати, розгрібав руками сніг, у нього залякли пальці, в рукави набилося снігу, але де там! — Пакуночка не було. Грицько гірко заплакав. А Орісіна хата здалеку дивилася на нього своїми вікнами, як двома великими очима. Весь у снігу, мокрий і втомлений, ледве вибрався на гору. Нерішуче стояв під хатою і думав, як зайти і що сказати.

Але рипнули важкі оббиті двері і з них виглянула кошлата сива голова.

— Що за мара чапає? — пильно дивився старий на малу постать, подібну на живу снігову бабу.

— Я Грицько Герасимів. Орісі хотів цукерок принести, але загуби-и-в.

— Ану, живо до хати!

— Але я ще... вірша маю в школі казати... — ледве белькотів посинілий від холоду Грицько, та старий потягнув його за руку й замкнув двері.

У хаті на столі красувалась маленька ялиночка, Оріся бліда лежала на ліжку і приязно посміхалася до Грицька.

— Я подарунок ніс тобі, Орісю, але загубив у яру. Як сніг розтане, то ми знайдемо.

Та раптом Грицько сунув руку в кишеню і зрадів: там були цукерки. Він забрав їх у жменю і простяг Орісі. — Бери, це в мене залишилося.

Мати Орісіна сушила над піччю мокрий Грицьків одяг, а батько збирався на село до Герасима повідомити, де його "парубок" ночує. Грицько сидів на ліжку біля Орісі, робив їй півників з паперу й не жалів уже ні за цукерками, ні за новорічним вечором, ні за тим, що ніхто не почує, як він гарно декламує вірша.

Джерело: Роман Іваничук. Прут несе кригу: Оповідання.— Львів, 1958.